

The role of a situation-oriented approach in developing communicative activity (a case study of the German language)

Madolimov Khusanboy Shuhratovich
husanboy8282@gmail.com

Senior Lecturer
Namangan State Institute of Foreign Languages

Annotation. The article provides an in-depth analysis of the role and significance of a situation-oriented approach in developing communicative activity in the process of teaching the German language. In modern language teaching methodology, developing communicative competence is of great importance, and in this context, teaching based on real-life situations proves to be an effective method. Compared to traditional grammar-translation methods, a situational approach plays a crucial role in forming and strengthening learners' communication skills.

The article examines interactive methods that contribute to improving students' language proficiency, including role-playing games, problem-based learning, group discussions, and practical exercises. These methods not only enhance grammatical knowledge but also develop phonetic, lexical, and pragmatic abilities. The research results indicate that situation-based teaching improves learners' linguistic competence, helps them express their thoughts freely, engage in conversations on various topics, and develop both oral and written communication skills. Furthermore, this approach increases motivation and enhances interest in language learning. Therefore, the article extensively covers the theoretical and practical foundations of situational methods and substantiates their effectiveness.

Keywords: situation-oriented approach, communicative activity, German language teaching methodology, language competence, interactive methods, role-playing games, problem-based learning, pragmatic ability, linguistic competence, communication skills, motivation, practical exercises.

Роль ситуационно-ориентированного подхода в развитии коммуникативной активности (на примере немецкого языка)

Мадолимов Хусанбой Шухратович
husanboy8282@gmail.com

Старший преподаватель
Наманганский государственный институт иностранных языков

Аннотация. В статье проводится всесторонний анализ роли и значимости ситуационно-ориентированного подхода в развитии коммуникативной активности в процессе обучения немецкому языку. В современной методике преподавания иностранных языков развитие коммуникативной компетенции играет важную роль, и в этом контексте обучение на основе реальных жизненных ситуаций оказывается эффективным методом. В сравнении с традиционными грамматико-переводными методами ситуационный подход играет ключевую роль в формировании и укреплении коммуникативных навыков учащихся.

В статье рассматриваются интерактивные методы, способствующие повышению языковой компетенции студентов, включая ролевые игры, проблемное обучение, групповые дискуссии и практические занятия. Эти методы не только улучшают грамматические знания, но и развивают фонетические, лексические и прагматические способности. Результаты исследования показывают, что обучение на основе ситуационного подхода повышает языковую компетенцию учащихся, помогает им свободно выражать свои мысли,

участвовать в беседах на различные темы, а также развивать как устную, так и письменную речь. Кроме того, данный подход повышает мотивацию и усиливает интерес к изучению языка. Таким образом, в статье подробно освещаются теоретические и практические основы ситуационного метода и обосновывается его эффективность.

Ключевые слова: ситуационно-ориентированный подход, коммуникативная активность, методика преподавания немецкого языка, языковая компетенция, интерактивные методы, ролевые игры, проблемное обучение, прагматическая способность, лингвистическая компетенция, коммуникативные навыки, мотивация, практические занятия.

Situatsiyaga yo‘naltirilgan maqsadning kommunikativ faollikni shakllantirishdagi roli (nemis tili misolida)

Madolimov Xusanboy Shuhratovich
husanboy8282@gmail.com
katta o‘qituvchi
Namangan davlat chet tillari instituti

Annotatsiya. Maqolada situatsiyaga yo‘naltirilgan maqsadning nemis tilini o‘qitish jarayonida kommunikativ faollikni shakllantirishdagi o‘rni va ahamiyati chuqur tahlil qilinadi. Zamonaviy til o‘qitish metodikasida kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etib, bu jarayonda real hayotiy vaziyatlarga asoslangan ta‘lim samarali usul sifatida namoyon bo‘lmoqda. An‘anaviy grammatika-tarjima metodlariga qaraganda, situatsion yondashuv til o‘rganuvchilarning muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish va mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi.

Maqolada o‘quvchilarning til bilish darajasini oshirishga xizmat qiluvchi interaktiv usullar, jumladan, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar asosida o‘qitish, jamoaviy muhokamalar va amaliy mashg‘ulotlar tahlil qilinadi. Bu usullar til o‘rganuvchilarning nafaqat grammatik bilimlarini, balki fonetik, leksik va pragmatik qobiliyatlarini ham rivojlantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, situatsion yondashuv orqali o‘qitish nafaqat o‘quvchilarning lingvistik kompetensiyasini oshiradi, balki ularning o‘z fikrlarini erkin ifodalash, turli mavzularda muloqot qilish, og‘zaki va yozma nutqni rivojlantirishga ham yordam beradi. Shuningdek, bu yondashuv ularning motivatsiyasini oshirib, til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi. Shu sababli, maqolada situatsion metodlarning nazariy va amaliy asoslari keng yoritilib, ularning samaradorligi asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: situatsiyaga yo‘naltirilgan yondashuv, kommunikativ faollik, nemis tili o‘qitish metodikasi, til kompetensiyasi, interaktiv usullar, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyat, pragmatik qobiliyat, lingvistik kompetensiya, muloqot ko‘nikmalari, motivatsiya, amaliy mashg‘ulotlar.

Keyingi yillarda kompetensiyaviy yondashuv til o‘qitishda borgan sari oldingi o‘rinlarga chiqib bormoqda. Bunda lingvistik, soziolingvistik va pragmatik kompetensiyalar kommunikativ kompetensiyaning tarkibiy qismlari sifatida asosan alohida holda namoyon bo‘lmoqda. (Ismailov 2024). Til o‘rganish jarayonida situatsiyaga yo‘naltirilgan metodlar o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali yondashuvlardan biri hisoblanadi. Ushbu metod real hayotiy vaziyatlar orqali tilni o‘rganish va o‘zlashtirishga asoslanib, muloqot qilish ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Nemis tilini o‘rganishda ham situatsion metodlar tabiiy til muhitini yaratish, so‘zlashuv faoliyatini faollashtirish hamda o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va til amaliyotidan foydalanish qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Quyida situatsion metodlarning nazariy asoslari batafsil tahlil qilinadi.

Situatsiyaga yo'naltirilgan ta'lim-o'quvchilarga aniq kommunikativ kontekstlar asosida til o'rgatish metodidir. Bu metod lingvistik va pedagogik yondashuvlarni o'zida mujassam etib, til o'rganish jarayonini yanada jonli va amaliy qiladi. Lingvistik jihati shundaki, situatsiyaga yo'naltirilgan metodlar orqali o'quvchilar **so'z** boyligini boyitish, grammatik tuzilmalarni muloqot jarayonida tabiiy ravishda qo'llash va real vaziyatlarda nutqiy kompetensiyalarni oshirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Pedagogik jihati esa ushbu yondashuv o'qituvchining rolini an'anaviy bilim yetkazuvchidan interaktiv muhit yaratishga qaratilgan yo'naltiruvchi sifatida belgilaydi. O'qituvchi real hayotiy vaziyatlarni yaratish orqali o'quvchilarni mustaqil nutq faoliyatiga jalb etadi, lekin pedagoglar ma'lum tayyorgarlikka ega bo'lishlari kerak va ... innovatsion faoliyat ko'nikma va kompetensiyalarini egallashi uchun innovatsion yondashuv zarur (Nazarova 2024).

Situatsion metodlar orqali o'quvchilar o'zlarini real hayot sharoitida his qilishadi va muloqotga kirishish ehtiyojini sezishadi. Natijada, o'rganilgan til elementlari sun'iy emas, balki tabiiy til muhiti orqali o'zlashtiriladi.

Tilni samarali o'rganish uchun uning tabiiy muloqot muhitida qo'llanishi muhim ahamiyatga ega. Kontekstual yondashuv bu o'quvchilarning yangi til birliklarini aniq kontekst va holatlar asosida o'zlashtirishini ta'minlaydigan metoddir.

• **Tabiiy vaziyatlarda muloqot qilish:** O'quvchilar nemis tilini turli **muloqot vaziyatlarida** qo'llash orqali o'z bilimlarini mustahkamlaydilar. Masalan, restoran, do'kon, mehmonxona yoki transport vositalarida real suhbat vaziyatlarini o'rganish orqali til bilimlarini boyitadilar.

• **Til materiallarini kontekstda o'rganish:** Yangi so'z va iboralar grammatik qoidalar asosida emas, balki aniq **nutqiy kontekstlarda** taqdim etiladi. Masalan, "Einkaufen gehen" iborasi do'konda xarid qilish situatsiyasida qo'llanilishi orqali o'quvchi buni muloqot jarayonida eslab qoladi.

• **Kommunikativ faollikni oshirish:** O'quvchilar aniq vaziyatlar asosida fikr bildirishga harakat qilganlari sababli, til o'rganish jarayoni faol va samarali bo'ladi.

Til o'rganish jarayonida **kommunikativ kompetensiya** – bu o'quvchilarning o'rganilgan bilimlarni real vaziyatlarda qo'llay olish qobiliyatidir. Situatsiyaviy yondashuv orqali kommunikativ kompetensiyani shakllantirish quyidagi jihatlar orqali amalga oshiriladi:

1. **Real hayotiy vaziyatlarda muloqot qilish:**

○ O'quvchilar "Flughafen-Dialog" (aeroportdagi muloqot), "Hotelbuchung" (mehmonxonada xona band qilish) kabi vaziyatlarni o'rganib, o'zlari rollarni ijro etadilar.

○ Bu ularga til birliklarini **tez va to'g'ri qo'llash** imkonini beradi.

2. **Muloqot jarayonida moslashuvchanlikni oshirish:**

○ Nemis tilini o'rganayotgan o'quvchilar turli suhbat vaziyatlarida qanday javob berish kerakligini o'rganadilar.

○ Masalan, "Ich hätte gern ein Zimmer mit Balkon" (Men balkonli xona xohlardim) kabi jumlar mehmonxona xizmatlaridan foydalanish vaziyatida real nutqiy ko'nikmani shakllantiradi.

3. **Interaktiv o'yin va topshiriqlar yordamida til kompetensiyasini mustahkamlash:**

○ **"Rollenspiele"** – Rolli o'yinlar orqali suhbat shakllarini mashq qilish.

○ **"Dialogtraining"** – Dialoglar orqali nemischa muloqot qilish ko'nikmasini oshirish.

○ **"Problem-based Learning"** – Muammoli vaziyatlarda til birliklarini qanday ishlatishni tushunish.

Situatsiyaga yo'naltirilgan yondashuv nemis tilini o'rganishda amaliy muloqot muhiti yaratish, so'z boyligini oshirish va nutq ravonligini shakllantirish, tilga bo'lgan qiziqishni oshirish hamda o'quvchilarning mustaqillik darajasini oshirish kabi asosiy afzalliklarga ega.

Situatsiyaga yo'naltirilgan yondashuv nemis tilini o'rganishda **o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlash**, ularning **kommunikativ faolligini oshirish** va tilni **tabiiy muhitda qo'llash imkoniyatini berish** jihatidan juda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu metod orqali o'quvchilar nafaqat til qoidalarini o'rganadilar, balki uni **real muloqotda qo'llash** imkoniga ega bo'ladi.

Til o'rganishda situatsion metodlardan foydalanish o'quvchilarga real hayotda uchraydigan vaziyatlarda til bilimlarini qo'llash imkoniyatini beradi. Bu usul orqali o'quvchilar nafaqat grammatik

qoidalarni o'zlashtiradilar, balki kommunikativ kompetensiyalarini ham rivojlantiradilar. Nemis tili darslarida situatsion metodlarning qo'llanilishi o'quvchilarning amaliy nutqiy faolligini oshirishga, tabiiy muloqotga jalb etishga va real hayotiy vaziyatlarda o'zlarini erkin his qilishlariga yordam beradi.

Quyida nemis tili darslarida eng ko'p qo'llaniladigan situatsion mashg'ulotlar va ularning mazmuni yoritiladi.

Real hayotiy vaziyatlarga asoslangan mashg'ulotlar o'quvchilarga kundalik hayotda uchraydigan vaziyatlarda qanday muloqot qilishni o'rgatadi. Dars jarayonida o'qituvchi turli rolli o'yinlar, dialoglar va muayyan vaziyatlarni sahnalashtirish orqali o'quvchilarning til ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

1. Mehmonxonada joy band qilish (*Ein Hotelzimmer buchen*)

Mashg'ulot maqsadi: O'quvchilarga mehmonxonada joy band qilish, xizmat ko'rsatish bilan bog'liq savollar berish va javob olish ko'nikmalarini o'rgatish.

Mashg'ulotning o'tkazilishi:

- O'qituvchi o'quvchilarni ikki guruhga bo'ladi: biri mehmon, ikkinchisi mehmonxona qabulxonasi xodimlari rolini o'ynaydi.

- Mehmon rolidagi o'quvchi quyidagi ma'lumotlarni so'raydi: xonalar narxi, mavjud xonalar, nonushta xizmati va mehmonxona qulayliklari.

- Mehmonxona xodimi ushbu savollarga javob berib, mijozga xizmat ko'rsatadi.

- Mashg'ulotdan so'ng o'qituvchi umumiy xatolarni muhokama qiladi va yaxshilash bo'yicha tavsiyalar beradi.

Asosiy iboralar:

- *Ich möchte ein Zimmer reservieren.* (Men xona band qilmoqchiman.)

- *Haben Sie ein freies Zimmer für zwei Nächte?* (Ikki kecha uchun bo'sh xona bormi?)

- *Wie viel kostet das Zimmer pro Nacht?* (Xonaning kechasi nechaga tushadi?)

2. Do'konda xarid qilish (*Einkaufen im Geschäft*)

Mashg'ulot maqsadi: O'quvchilarni do'konda muloqot qilish, mahsulotlar haqida so'rash, narxni bilish va xaridni amalga oshirishga o'rgatish.

Mashg'ulotning o'tkazilishi:

- O'quvchilar xaridor va sotuvchi roliga bo'linadi.

- Xaridor mahsulot haqida ma'lumot so'raydi, narxini aniqlaydi va sotuvchi bilan savdolashadi.

- Mashg'ulotning keyingi bosqichida o'quvchilar real vaziyatlarni yaratib, turli mahsulotlarni so'rash va xarid qilish bo'yicha mustaqil mashqlar bajaradilar.

Asosiy iboralar:

- *Wie viel kostet das?* (Bu nechaga tushadi?)

- *Haben Sie das in einer anderen Größe?* (Buning boshqa o'lchami bormi?)

- *Kann ich mit Karte bezahlen?* (Karta bilan to'lasam bo'ladimi?)

3. Restoranda buyurtma berish (*Im Restaurant bestellen*)

Mashg'ulot maqsadi: O'quvchilarga restoranda ovqat buyurtma qilish, ofitsiant bilan muloqot qilish va xizmatdan foydalanish qoidalarini o'rgatish.

Mashg'ulotning o'tkazilishi:

- O'quvchilar ofitsiant va mijoz roliga bo'linadi.

- Mijoz menyuni ko'zdan kechiradi va o'z istaklariga qarab buyurtma beradi.

- Ofitsiant mijozning buyurtmasini qabul qiladi, xizmat ko'rsatadi va hisob-kitobni amalga oshiradi.

- Mashg'ulotdan so'ng o'quvchilar o'z xatolarini tahlil qilib, o'z nutqiy ko'nikmalarini mustahkamlaydilar.

Asosiy iboralar:

- *Ich hätte gerne ein Glas Wasser.* (Men bir stakan suv olmoqchiman.)
- *Was können Sie empfehlen?* (Nimani tavsiya qilasiz?)
- *Könnten wir bitte die Rechnung bekommen?* (Hisobni olsak bo‘ladimi?)

4. Transport vositalaridan foydalanish (Mit öffentlichen Verkehrsmitteln fahren)

Mashg‘ulot maqsadi: O‘quvchilarga avtobus, metro yoki poyezdga chipta sotib olish, manzil haqida so‘rash va transport jadvalini tushunish ko‘nikmalarini o‘rgatish.

Mashg‘ulotning o‘tkazilishi:

- O‘quvchilar yo‘lovchi va chipta sotuvchi rolini bajaradi.
- Yo‘lovchi o‘z manziliga yetib borish uchun qanday transport vositasi kerakligini so‘raydi va chipta sotib oladi.
- Mashg‘ulot davomida yo‘nalishlar, jadval va transport tariflari muhokama qilinadi.

Asosiy iboralar:

- *Wann fährt der nächste Zug nach Berlin?* (Berlinga keyingi poyezd qachon jo‘naydi?)
- *Wie viel kostet eine Fahrkarte nach München?* (Myunxenga bilet necha turadi?)
- *Wo ist die nächste Haltestelle?* (Keyingi bekat qayerda?)

5. Rasmiy va norasmiy suhbatlar (Formelle und informelle Gespräche)

Mashg‘ulot maqsadi: O‘quvchilarga turli kontekstlarda, rasmiy va norasmiy suhbatlarda qanday gapirish kerakligini o‘rgatish.

Mashg‘ulotning o‘tkazilishi:

- O‘qituvchi rasmiy (ish joyida intervyu, hujjat topshirish, rasmiy yig‘ilish) va norasmiy (do‘stlar bilan suhbat, oilaviy muloqot) vaziyatlarni yaratadi.
- O‘quvchilar ushbu vaziyatlarda mos ravishda qanday gapirish kerakligini mashq qiladilar.

Asosiy iboralar:

• Rasmiy suhbat:

- *Könnten Sie mir bitte helfen?* (Menga yordam bera olasizmi?)
- *Darf ich Sie etwas fragen?* (Sizdan bir narsani so‘rasam bo‘ladimi?)

• Norasmiy suhbat:

- *Was machst du heute Abend?* (Bugun kechqurun nima qilasan?)
- *Lass uns ins Kino gehen!* (Kinoga boraylik!)

Situatsion metodlar nemis tilini o‘rganishda amaliy tajribani oshirish va real hayotiy vaziyatlarda til bilimlarini qo‘llashga yordam beradi. Ushbu usullar o‘quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi va ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi. Natijada, talabalar o‘z fikrlarini aniq ifoda eta olishlari, tabiiy muloqot qilishlari va nemis tilida samarali suhbatlashishlari mumkin bo‘ladi.

Til o‘rganish jarayonida nazariy bilimlarni amaliyot bilan mustahkamlash muhim ahamiyatga ega. O‘quvchilar faqat grammatik qoidalarni o‘rganish bilan cheklanmasdan, real hayotda ushbu bilimlarni qanday qo‘llashni ham tushunishlari lozim. Nemis tilida samarali muloqot qilish o‘quvchidan lingvistik, sotsiolingvistik va ijtimoiy-madaniy kompetentlikni talab qiladi (Muqimova 2023). Bu borada situatsion metodlar va drammatizatsiya (rolli o‘yinlar) muhim rol o‘ynaydi. Ushbu usullar o‘quvchilarga tabiiy muloqot muhitida tilni o‘rganish, muloqot qilish qobiliyatlarini rivojlantirish va madaniy tafovutlarni tushunish imkoniyatini yaratadi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ismailov Y., (2024) Kommunikative Kompetenz als Gegenstand des integrativen Deutschunterrichts, “Markaziy osiyoda nemis tili oqitishning dolzarb masalalari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman, bet 13-18

2. Muqimova D., (2023). Nemis tilini o‘qitishda kommunikativ yondashuv, O‘zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va 18-son ilmiy tadqiqotlar jurnali, bet 1196
3. G‘afurova, D. (2022). Nemis tilini o‘qitishda interaktiv texnologiyalar va ularning samaradorligi. *Til va madaniyat* (ilmiy jurnali), 9(1), 37–48. https://tilvaadabiyot.uz/f/elektron_jurnal_5-son_2023_1.pdf
4. Nazarova N., “Innovative Ansätze für den Fremdsprachenunterricht”, O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi "Markaziy osiyoda nemis tili o‘qitishning dolzarb masalalari" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman bet 224. <https://www.researchgate.net/publication/381635799>